

ДИАЛОГ И ВЗАИМОПРОНИКНОВЕНИЕ КУЛЬТУР В ПРИГРАНИЧЬЕ

МАСТАЦКІЯ АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДАЎ М. ІСАКОЎСКІМ ВЕРШАЎ ЯНКІ КУПАЛЫ З ЭСТЭТЫЧНАЙ ПРАБЛЕМАТЫКАЙ

*П.М. Андрэева
Віцебск, УА “ВДУ імя П.М. Маішэрава”*

Знакаміты паэт Смаленшчыны Міхаіл Ісакоўскі – адзін з вядомых перакладчыкаў вершаў народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Думаецца, зварот Ісакоўскага да паэзіі Я. Купалы не быў выпадковым, бо абодва аўтары прыйшлі ў вялікую літаратуру з народных нізоў, шчыра захапляліся вобразамі, змястоўнай глыбінёй, рытмікай і мелодыкай народнай песні.

Вершы Янкі Купалы, прысвечаныя эстэтычнай праблематыцы, умоўна можна падзяліць на дзве групы: творы, якія цалкам засяроджаны на распрацоўцы тэмы паэта і паэзіі, дзе ўтрымліваюцца разважанні пра асноўныя катэгорыі мастацтва, яго значэнне, прызначэнне творцы, і вершы, прысвечаныя разнастайнай праблематыцы, але ў якіх прасочваецца цесная сувязь з тэмай паэта і паэзіі. М. Ісакоўскі пераклаў на рускую мову менавіта творы Я. Купалы, што ўваходзяць у другую групу.

Як вядома, дарэвалюцыйны Купала – паэт-лірык, рамантык, што акцэнтуюе цяжкасці сялянскага жыцця, нярэдка ідэалізуе маральныя якасці простага чалавека, шчыра любіць свой край, родную мову. Менавіта ў такіх вершах беларускага песняра выразна акрэслена яго эстэтычнае крэда – службыць народу, выяўляць яго нацыянальную і эстэтычную самасвядомасць, каштоўнасныя этычныя арыенціры. М. Ісакоўскі пераклаў вершы з паэтычных цыклаў Купалы “З песень беззямельнага” і “З песень аб мужыцкай долі”. Пераклады рабіліся Ісакоўскім у 1930-я гады, калі ў савецкай літаратуры прынята было акцэнтаваць сацыяльныя моманты, адсюль, думаецца, і адбор матэрыялу з багатай Купалавай мастацкай спадчыны. Назвы купалаўскіх вершаў падкрэслівалі цесную сувязь лірычнага героя паэта з народам, з народным поглядам на свет. Песня – форма выяўлення думак і памкненняў асобы і народа.

М. Ісакоўскі дастаткова ініцыятыўна асэнсоўваў купалаўскія тэксты. Так, цыкл “З песень беззямельнага” з васьмі “песень” рускі паэт пераклаў у выглядзе аднаго верша. “З песень беззямельнага” беларускага паэта – роздум над існаваннем чалавека, пазбаўленага сродкаў для існавання, але свабоднага ў думках. Беззямельны ў перакладзе Ісакоўскага, як і ў Купалы, саркастычна ацэньвае сваё сацыяльнае становішча

Полюбуйтесь, поглядите:
Я живу вельможей.
Ничего в моем хозяйстве
Вор украсть не может.
Мое поле, мои нивы –
Облака седые,
Мое стадо, мои кони –
Тучи дождевые.
Мой дворец – вот это небо,
Голубые своды.

Светит солнце в нем, а звезды
Водят хороводы [1, с. 205].

Для чалавека, які не мае сацыяльных правоў, які пазбаўлены сродкаў для прыстойнага сацыяльнага існавання, адзінае суцвяшэнне – песня, якая распавядае пра чалавечы лёс і высокія памкненні духу. “Песня беззямельнага” як вольны пераклад Купалавага цыклу – спроба перадаць змест і агульную стылёвую танальнасць верша беларускага аўтара, пацвердзіць аўтарытэт народнай песні ў выяўленні народнага светабачання.

Твор М. Ісакоўскага “Из песен о мужицкой доле” – дастаткова вольны пераклад чацвёртай “песні” цыкла Купалы “З песень аб мужыцкай долі”. У Купалавай трактоўцы, народная песня – эстэтычны адбітак народных памкненняў, ацэнка перспектывы чалавека, гэта ж змястоўная лінія захоўваецца і ў перакладзе Ісакоўскага. Свае сацыяльныя перспектывы лірычны герой Купалы ацэньвае песімістычна

Як выйду за хату, –
Дарога ідзе,
А куды ж, кудую
Мяне завядзе?
Ой, лю-лі, лю-лі,
Куды ж завядзе?
Туды-сюды, сям-там –
Смех казаці людзям:
У астрог, у карчму, –
Вось і ўсё ўсяму!.. [2, с. 134].

У перакладзе М. Ісакоўскага песня-споведзь яшчэ больш драматычна прадстаўляе лёс селяніна. Калі ў Купалавай трактоўцы чалавек, пазбаўлены дому, гіне маральна, то ў трактоўцы Ісакоўскага, ён гіне і фізічна

Как за хату выйду –
Вдаль большак идет.
А куда ж, куда же
Он меня ведет?
Ой, люли, люли,
Куда ж он ведет?
Он ведет – ни дать, ни взять, –
Стыдно людям рассказать:
На погост. В кабак, В тюрьму.
Вот и все. Конец всему [1, с. 209].

У вольным перакладзе Ісакоўскага “З песень аб мужыцкай долі” са стылёвымі мэтамі падбіраюцца лексічныя аналагі некаторым словам з беларускага тэксту. Так, замест слова “дарога” рускі паэт выкарыстоўвае “большак”. Слова “дарога” стылёва нейтральнае, а прастанароднае “большак” ускосна ўказвае на паходжанне лірычнага героя і на абмежаванасць яго жыццёвых магчымасцей, бо большак – шлях перыферычнага значэння. Для лепшага ўспрымання тэксту рускім і рускамоўным чытачом М. Ісакоўскі актыўна выкарыстоўваў з семантыка-стылёвымі мэтамі лексічныя замены. Для прыкладу, у Купалавым творы

З тапаром і пілой
Маразянай зімой
З дня на дзень, з году ў год
Шуркі ставіць народ... [2, с. 132].
У перакладзе Ісакоўскага:

С топором да с пилой,
Злой холодной зимой –
Что ни день, что ни год –
Сосны валит народ [1, с. 207].

Або ў Купалы:
Што ж буду збіраць?
Туды-сюды, сям-там –
Смех казаці людзям:
Мятлу, гірсу, званец, –
Вось і ўсё. І канец [2, с. 133].

А ў Ісакоўскага:
Хлеб такой – ни дать. Ни взять, –
Стыдно людям показать:
Васильки, костерь, осот –
Вот и весь доход-приход [1, с. 208].

Перакладчык, як і аўтар арыгінала, падкрэсліваў, што песня здольная лаканічна і метафарычна перадаць гісторыю народнага лёсу. Пераклады Міхаілам Ісакоўскім вершаў Янкі Купалы з элементамі эстэтычнай праблематыкі – сведчанне творчага пераасэнсавання вобразнага ладу і стылістыкі беларускага паэта рускім паэтам пры захаванні агульнай ідэі твораў Я. Купалы аб лекавай уласцівасці народнага мастацтва, пры ўліку захаплення беларускага класіка рытмікай народнай песні.

1. Исаковский, М. Собрание сочинений : в 4 т. / М. Исаковский. – М. : Худож. лит., 1968–1969. – Т. 3. – 1969. – 416 с.
2. Купала, Я. Поўны збор твораў : у 9 т. / Янка Купала. – Мінск : Маст. літ., 1995 – 2002. – Т. 3. – 1997. – 342 с.

МАСТАЦКАЕ АСЭНСАВАННЕ СІТУАЦЫІ ПАМЕЖЖА Ў ЭСЭ “ДЫЯМЕНТАВЫ ГОРАД” У. КАРАТКЕВІЧА

*В.Ю. Бароўка
Віцебск, УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”*

Геапалітычнае становішча Беларусі прадвызначыла цікавасць айчынных аўтараў да мастацкага асэнсавання сітуацыі памежжа. У творчасці нацыянальных пісьменнікаў найперш вялікую ўвагу выклікалі пытанні беларуска-польскага і беларуска-рускага памежжа. Эсэ “Дыяментавы горад” У. Караткевіча – адзін з такіх твораў. Ён быў напісаны ў 1984 годзе і прысвечаны гораду Мсціслаў, дзе нарадзілася маці пісьменніка: “...Мсціслаў, невялікі раённы гарадок, утульна стаў на высокім правым беразе ракі Віхры, непадалёк ад яе ўпадзення ў Сож <...> Гэта адзін з самых усходніх куткоў Беларусі, на самай мяжы са Смаленскай вобласцю” [1, 206]. У аснову эсэ пакладзены ўспаміны пра наведванне Караткевічам Мсціслава ў пачатку студзеня 1982 года, калі горад, пакрыты снегам, здаваўся казачным: “Была месячная ноч, і горад ззяў дыяментамі, як удзень, толькі крыху больш блакітна і прыглушана” [1, 205]. Зместам твора аўтар імкнуўся дасягнуць, што “...Мсціслаў – кропля, асколак люстэрка, у якім адбіваюцца сонца і зоры і ўся няпростая гісторыя Беларусі” [1, 206].

Мсціслаў – тыповы горад руска-беларускага памежжа, ён “фарміраваўся ў сівую даўніну на паўдзённых узгорках Смаленскага ўзвышша” [1, 219].